
ANMELDELSER

"Alt er biografi"

Til kritikken af den biografiske metode

Keld Zeruneith (red.): *Livsformer*, København, Gyldendal 1988, 160 sider.

*

Med antologien *Livsformer* (1988) ønsker redaktøren Keld Zeruneith at belyse, hvorledes "visse biografier er skrevet med specielle omkostninger (7)". Kriteriet for valg af bidragydere blev derfor, om de havde "levet og blødt" sig til værket, som det så patetisk siges. Hvad der primært interesserer Zeruneith er den "eksistentielt set dramatiske historie, det kan være at skrive en biografi - at gå ind i et andet menneskes liv" (7). Samtidig med at han opfatter bidragene som en art infernorapporter, hvor det personlige har været en hoveddrivkraft, og hvor det har kunnet tage mange år at nå frem, mytologiserer han processen: "Judith Thurman spenderede syv år af sit liv på at skrive sin biografi om Blixen, hvorefter hun i en årrække blev drevet verden rundt af de kræfter, der frigjordes ved mødet. I dag, fem år efter færdiggørelsen, må hun stadig kredse om spørgsmålet: Hvem tjente hvem? Var det forførelse...? (8)".

Naturligvis kan det være vanskeligt at forudberegne og dernæst forvalte en mediesucces, men Zeruneith opfatter det ligefrem som en nødvendig fortabelse et (synde)fald, der fører til nye livsmuligheder. Med Henrik Stangerup som ek-

sempel fastslås det, at der bag biografiprojekterne ligger "en klar selvbiografisk motivation (9)", idet romanerne om P.W. Lund og P.L. Møller opfattes som forsøg på at læse hans egen gåde. Herom hedder det: "Lag af ubevidsthed afskrælles, og man konfronteres med konflikter, hvis historiske rødder er sandet til i de normer, vi tager for givne, noget, der ikke kunne være meget anderledes. Men det er langtfra altid tilfældet. Og de personer, om hvem der nu skrives biografier, de tilbyder med deres eksistens og værker indsigt i disse vilkår, hvorfor de ikke kan affærdiges som afdøde, utidssvarende. Ad biografisk vej kan deres liv blive del af vort liv(9)". Det biografiske projekt ser Zeruneith som et prisme for historien i og med, at det individuelle spejler det tids- og urtypiske. Årsagen til genrens opblomstring er, "at mennesket er ved at forsvinde ud af historien(9)". Biografien er derfor ikke blot en modebølge; den er kommet for at blive, fordi den er "en henvendelse til 'alle trængende i trange tider'(10)". Zeruneith, der finder den kunstneriske og den videnskabelige erkendelsesmåde nærtbeslægtede, kobler uden betænkning den fiktive og den nonfiktive biografi sammen. Hinsides enhver læserpsykologisk overvejelse hævder han, at biografien stiller læseren over for de samme eksistentielle krav, som den har stillet biografen! Genrens nybrud daterer Zeruneith beskedent til 1981, hvor Henrik Stangerup med *Vejen til Lagoa Santa*, Suzanne Brøgger med *Tone* og han selv med biografien om Emil Aarestrup fik de litterære priser, fordi et personligt stof her blev kvalificeret for-

---

ANMELDELSER

---

løst. Men i Zeruneiths eget bidrag "Det hele menneske" fremtræder koblingen mellem hans tre biografiprojekter og fremlæggelsen af dele af hans egen livshistorie ikke overbevisende. Når forsøget med at lade hans egne barndoms-erindringer og skilsmisshistorie afspejle det biografiske projekt mislykkes, beror det på, at det private ikke forløses på autentisk vis. Den biografiske trilogi ses ligefrem som en følgevirkning af, at han er vokset op uden forældre, omend ikke uden forældrefigurer. En sådan fandt han bl.a. i fru Märcher omhvem det siges, at hun må "have set dagens lys nogenlunde samtidig med f.eks. Claussen, været ung under Brandes og det modernes gennembrud. Det mærkede man nu aldrig på hende, hvis man da ikke kan lægge noget i, at hun til sin dødsdag kunne nå jorden med begge hænder, uden at bøje knæ (157)". Når fru Märcher således forblev jorden tro, kan man jo nemt fristes til at forestille sig, at hun blot omsatte Nietzsches filosofi til praktisk livsvisdom. Uanset hvad Zeruneith har mærket eller ej, trækker han ufortøvet forbindelseslinjer, hvor der ingen er. Selv mener han, at hans metode er i overensstemmelse med Josephs Conrads udtalelse. "De døde kan kun leve med eksakt intensitet og kvalitet igennem det liv, de tildeles af de levende". En personlig krise gjorde i Zeruneiths tilfælde misforholdet mellem hvad han ville sige og hvad han fik sagt åbenbar. Denne midtvejskrise gøres imidlertid til noget specielt, og det banale forløb tolkes da også i de største eksistentielle kategorier. Den personlige krise, der resulterede i

skilsmisse og nyt parforhold, medførte desuden, at det oprindelige disputatsprojekt om romantikken ændredes, hvilket som bekendt resulterede i Aarestrup-biografien *Den frigjorte*. Og sidener alt blevet biografi for Zeruneith: "(...) vender vi os til historien, er al erkendelse jo i sidste ende en følge af psykisk aktivitet, livsvilje og menneskelige hensigter, indfældet i et enormt bevidsthedsrum - af biografi (155)".

Zeruneiths valg af studieobjekt - in casu Aarestrups liv og værk - er, hvad man kunne kalde en meningsfyldt tilfældighed, men en kritisk bevidsthed savnes. Han skriver: "Det var såmænd ham, Aarestrup, og biografien, der havde valgt mig. Jeg havde været deltager i et biografisk projekt, længe før jeg havde anelse herom (156)". Men i stedet for at analysere denne overføring mytologiserer Zeruneith processen. Den fede digter opfatter ham som en bølge; "fortrøstningsløs ser han durk igennem tilværelsen" (164). Metoden karakteriseres som en form for indføling: "Den må m.a.o. komme indefra, opbygget på en skønsom og disciplineret blanding af intuition, tålmodighed og analytisk færdighed. Selve denne konciperingsform er og bliver en uomgængelig del af den erkendelse, biografien vil formidle. (...) Under alle omstændigheder fordres et personligt fortolkningsinitiativ, en helt igennem personlig tilegnelse (166)". Og det centrale (be)greb bliver i Zeruneiths specielle udformning biografens komposition, hvormed menes "(...) en organisk ordnet rytme af levet og konkretiseret liv. Metodisk kræver det

---

ANMELDELSER

---

først og fremmest en åndsnærvrende, kraftig udvælgelse i alt foreliggende materiale. Det kræver stilisering, hvorunder eksistens og værker føres sammen og gensidigt belyser hinanden i det bedst tænkelige livsmønster(166)". Evnen til at uddrage det essentielle er et spørgsmål om biografens personlige udvikling og livsanskuelse. Kompositionsmodellen, der samtidig udtrykker en tilværelsesforståelse, som a priori styrer tolkningen af såvel værk som livsforløb, har Zeruneith hentet i den idealistisk funderede dannelsesroman. Med andre ord: Zeruneith skriver biografiske dannelsesromaner! Det er således ud fra det 19. århundredes idealistiske personlighedsofattelse, at de biografere- des ydre og indre data udvælges og tolkes. Dannelsesromanens finaldeterministiske normsystem overfører Zeruneith uden tøven til nonfiktive livsforløb, idet han skriver: "Tilsyneladende tilfældige impulser bringes herved ind under en samlende kompositionel bevægelse, der synliggør det særligt formålsbestemte i den biografere- des egen livsrytme - de formende kræfter bag det spredte, øjensynligt sammenhængsløse(167)".

Den idealitetsbevidste udvikling fra harmoni over splittelse til genvunden harmoni på et højere stadiet udgør Zeruneiths slet skjulte præmis, men denne ahistoriske applikation diskuteres aldrig. Samtidig med, at Zeruneith i sin biografiske trilogi tolker Aarestrups, Ewalds og Claussens livsforløb i kategorier hentet fra dannelsesromanen, ser han sit eget uafsluttede livsforløb i lyset af den borgerlige dannelseskultur og personlig-

hedstænkning, men tilsyneladende er han eksempelvis ude af stand til at analysere sit eget erotiske fascinationsmønster. Hvor den infantile fiksering skal placeres, kan imidlertid aflæses i Suzanne Brøggers selvbiografiske forfatterskab. Denne overføring lader sig naturligvis også opfatte i et finaldeterministisk perspektiv, omend det uvægerligt bliver i en anden betydning, end den, som man traditionelt forbinder med dannelsesromanen. I artiklen "Dannelsesromanens metode. Resultater fra et undervisningsforløb" (*Kritik*, nr. 38, 1976), som rummer nøglen til Zeruneiths tænkning og forskning, hedder det: "At målet således kendes fra begyndelsen bevirker, at alt det der tager sig forvirrende og håbløst ud i øjeblikket for det handlende jeg, det er fuldt af fremtid for den, der evner at læse kompositionens skjulte ciffer(68)".

Men i samme grad, som det er muligt at påvise det infantile fascinationsmønster, lader det biografiske projekts gentagne behov for at gennemspille dannelsesromanens trefasede struktur sig opfatte som kompensatorisk. Zeruneiths forskningsprojekt er således i højeste grad et personligt, hvilket blot understreges af, at han fremlægger sin egen biografi som motivation for trilogien. Når den postulerede ligevægt, tolket inden for dannelsesprojektets afstukne rammer, tilsyneladende opretholdes, beror det på, at Zeruneith aldrig tager udgangspunkt i misforholdet mellem dannelsesromanemes afsluttende idealtilstand og realiteterne i deres forfatters psykiske og sociale forfatning. Det mest interessante i (selv)-

---

ANMELDELSER

---

portrættet af det hele menneske udgøres af sprækkerne, de uundgåelige krakeleringer. Men det intrikate i Zeruneiths metode er ikke hans bedreviden i udredningen af forholdet mellem bevidst og ubevidst i de konfliktfyldte personer, som han fascineres af, men at han er uvidende om sin egen forskningsinteresse, in casu den idealistiske dannelsesstærkning. Zeruneith stiller aldrig det nærliggende og centrale spørgsmål vedrørende behovet for at tolke sit eget og andres livsforløb ind i dannelsesromanens kategorier. Han erkendelsesinteresse er i den grad personligt ladet, hvilket delvis tilsløres af, at han som litterat har uhyre vanskeligt ved at kalde en spade for en spade. Arbejdet med Ewald-biografien udviklede sig da også - som det sig hør og bør - "til en kamp på liv og død" (176).

Efter Zeruneiths opfattelse gør det ondt at få sin ubevidsthed tolket. Hvad dette så igen dækker over, åbenbares i al sin banalitet i følgende højstemte passage: "Og det skulle blive værre endnu, et endnu dyrere bekendtskab, da jeg kompromisløst indlod mig med den Eva, som på bogens omslag (en akvarel af Niels Strøbek) trodsigt vender blikket op imod det himmelblå uendelige vidde, på samme tid som hun rækker æblet imod læseren. En tæt billedliggørelse af den fristende anima, der med Ewalds eget udtryk vil "det mere", han selv fulgte, og som -krænkende alle forbud imod at æde af kundskabens træ - ender med at drive synderen ud af Edens have og alle hidtil kendte sammenhænge. (...) Og trods kongebrevet sprak mit ægteskab nærmest

synkront med værkets afslutning. Jeg kastes stadig tilbage til spørgsmålet om dette var en uundgåelig følge af den måde, hvorpå Ewald hvirvlede mit liv op og fra hinanden?(177)". Forskydningen i det poetiske syndefald er let at få øje på. Men sammenhængen mellem behovet for at konstruere Ewalds livsforløb ud fra den ideale dannelsesstanke og hans egen parforholdskrise, der ikke overraskende er sammenfaldende med ny uintegreret anima-fascination, er netop kun uforudsigelig i samme udstrækning den efterleves utolket. Zeruneith afviser imidlertid, at han skulle have indpasset Ewalds liv og værk i dannelsesromanens kategorier, og det på trods af, at hele hans biografiske projekt er tænkt inden for dette kompositions-mønster. Han hævder her, at det uforudsigelige i sammenfaldet mellem arbejdet på Ewald-biografien og forelskelsen i Suzanne Brøgger, der jo i sit forfatterskab gang på gang har beskrevet sig selv som projektiionsobjekt for en bestemt mandstype, endegyldigt skulle dementere konstruktionspostulatet. Behovet for retfærdiggørelse er åbenbart så stort, at han helt overser alle argumentationsbrist. Selv gør han imidlertid opmærksom på en bemærkelsesværdig parallel mellem den biograferende og biografen. Efter Zeruneiths opfattelse skyldes den kunstneriske vækst i Ewald i modsætning til Aarestrup, at han var fikseret til det savn, som han digtede på. Med Zeruneiths ord: "(...) formet som Ewalds digteriske udfoldelse var over den drift, der brændte i ham fra det uindfriede i kærligheden til Arendse, den evigt tabte(178)". At fik-

---

ANMELDELSER

---

seringen ikke ender i resignation bliver - uden at Zeruneith er bevidst om sin erkendelsesinteresse - til, at "Ewald påtog sig sin livsgåde i stedet for med en ironisk studs en at affinde sig. Derved får Ewalds virkelighed nødvendigvis også langt mere karakter og sammenhæng end Aarestrups havde. Hvorfor må det ikke siges?(178)". Spørgsmålet er imidlertid, hvad det egentlig er, Zeruneith siger. Resultaterne af hans identificerende læsemåde kan af gode grunde aldrig blive grænseoverskridende, idet hans forsvarsmekanisme i form af det 19. århundredes idealistiske dannelses-tænkning udgør hele forudsætningen for hans projekt. Men netop hans ubevidste erkendelsesinteresse i denne personlighedsmodel udgør den modstand, der må gennembydes, for at han skal kunne integrere sin anima og dermed neutralisere sin projektion. Det er under denne synsvinkel forståeligt, hvorfor Zeruneith i så høj grad erotiserer forskningsprocessen. Den trinvist opbyggede trilogi opfattes tydeligvis som et samliv, et spirituelt parforhold: "Et samliv, der ikke kun involverer vedkommendes libido, men også ens egen eros. Jeg tror ikke, det er en falsk analogi at sammenligne forløbet med en art spirituelt kærlighedsforhold, iblandet mange af psykoanalysens og psykoterapiens karakteristika, også selv om man ikke bruger disses teoretiske grundlag (179)". Men den manglende beskæftigelse med dette grundlag betyder, at forskydningen ikke analyseres. Zeruneith understreger netop i denne forbindelse biografens behov for i sin erotisk rus at kunne håndtere sin fascination, sin projektion, hvilket

turde være kontradiktorisk. Herom hedder det: "Imidlertid er det netop i dette punkt, at man som biograf må etablere en så stærk selvbevidsthed, at man selv under den medlevende, uundgåelige identifikation, dog bevarer sin egen identitet. Dette er samtidig en betingelse for, at ens analyse ikke ender i en projektion, hvor man prakker sig selv på den person, det er opgaven at forstå(179)". Herefter anfører Zeruneith, at Henrik Stangerup i sine biografiske romaner skulle have "valgt den metode fuldkommen betingelsesløst og modigt at stå til rådighed for sine hovedpersoner, og følgelig tager han også skikkelse efter dem(179f)". At det forholder sig lige tvært om turde være indlysende for alle, hvis erkendelsesinteresse ikke er "besat" i samme udstrækning som Zeruneiths.

Bo Elbrønd-Bek